

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND

RAPPORTAGE

ONDERZOEK NAAR DE ERVEN
VAN MOLENS VAN DE SIMAV

**TIENDWEGSE MOLEN TE HARDINXVELD-
GIESSENDAM**
NOVEMBER 2021

Erfgoedhuis Zuid-Holland
Marc Laman – Ellen Steendam – Debby Davidse –
Onno Helleman

Oude Delft 116
Postbus 3092
2601 DB Delft

www.erfgoedhuis-zh.nl

I Inleiding

In opdracht van de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (SIMAV) heeft Erfgoedhuis Zuid-Holland in 2020 een onderzoek uitgevoerd naar een aantal molenerven, die eigendom zijn van de voornoemde stichting.

In deze rapportage zijn de resultaten van de inventarisatie van het erf van poldermolen de Tiendwegse molen in Hardinxveld-Giessendam beschreven.

De gegevens die in dit rapport zijn opgenomen, vloeien voort uit een beperkt onderzoek. Het is daarom aan te bevelen om aanvullend onderzoek te doen, om zodoende zoveel mogelijk informatie boven tafel te krijgen. Erfgoedhuis Zuid-Holland is altijd bereid aanvullend onderzoek te verrichten of vrijwilligers hierbij te ondersteunen.

Wij willen graag Juriean Kramer, voorzitter van de technische commissie en lid van het Dagelijks Bestuur van de SIMAV, en Frans Klijn, vrijwillig molenaar van de Tiendwegse molen, van harte danken voor hun welwillende medewerking bij dit onderzoek.

Delft, november 2021

II Methode van onderzoek

Het onderzoek betreft een quick scan van het molenerf, waartoe naast historisch onderzoek ook een onderzoek op locatie behoort. Om tot gedegen onderzoeksresultaten te komen is er een basisonderzoek verricht in verschillende (online) archieven en bronnen. Ten slotte is het molenerf bezocht en geïnventariseerd op 20 september 2021. Door de verscheidenheid aan bronnen kon er een goed beeld van de historie en inrichting van het erf worden gevormd.

Dit onderzoek spitst zich toe op de ontwikkeling en inrichting van het molenerf. Uitgebreide gegevens over de historie van de polder Giessen-Oudebenedenkerk en de Tiendwegse molen zelf zijn om die reden niet in dit rapport opgenomen. Ter ondersteuning van het onderzoek naar het erf zijn er wel twee kleine samenvattingen opgenomen over de historie van de polder en de molen.

II.1 Leeswijzer

In de eerste twee paragrafen van hoofdstuk drie wordt eerst ingegaan op de ontwikkeling van de polder Giessen-Oudebenedenkerk en staan de zakelijke gegevens vermeld. In de derde paragraaf van dit hoofdstuk wordt de historie van de Tiendwegse molen kort weergegeven en zijn – voor zover bekend – gegevens opgenomen over de molenaars. Vervolgens wordt ingegaan op de ontwikkeling van het molenerf, waarbij aandacht is voor de structuur, de opstallen en groenelementen. In dit stuk worden ook aandachtspunten en aanbevelingen genoemd. Er wordt afgesloten met een catalogus waarin de erfelementen in tabelvorm zijn weergegeven, waarbij wordt aangegeven welke elementen nog aanwezig zijn en hoe ze worden gewaardeerd. Eventuele adviezen zijn hier ingevoegd.

III Hardinxveld-Giessendam | Tiendwegse molen

III.1 De polder Giessen-Oudebenedenkerk

De polder Giessen-Oudebenedenkerk is vermoedelijk in het begin van de 12de eeuw voor het Binnentiendwegse deel ontgonnen. Zo'n 40 tot 50 jaar later werd ook de polder Bovenkerk ontgonnen en het achterste deel van de polder Giessen-Oudebenedenkerk. Aan het eind van de 12de – begin 13de eeuw was de situatie globaal zoals die nu nog zichtbaar is.

De polder maakte samen met de polder Giessen-Oudebovenkerk deel uit van het in 1382 gevormde ambacht Giessen-Oudekerk. In een akte van scheiding van 8 december 1382 deelden Otto van Arkel en Willem van Brederode hun gezamenlijke en ongedeelde bezit, zijnde dorp en ambacht van Giessen. Van Brederode kreeg het gedeelte dat thans Giessen-Oudekerk genoemd wordt. Arkel kreeg het westelijk deel, wat sindsdien Giessendam heet. De grens liep waarschijnlijk, met de gering van het land mee van zuid naar noord, dat is sectie A (Giessen) en sectie B (Benedenkerk) van de voormalige gemeente Giessendam.

De Tiendwegse molen is een van de laatste wipwatermolens die in deze polder nog overgebleven is. Vóór de mechanisatie waren er vier molens, waarvan er één diende voor onderbemaling voor het lage gedeelte (Binnentiendweg, nabij Giessendam).¹ In 1889 werd de noordelijke van de drie molens, de Kraakmolen bij Molenaarsgraaf, onttakeld. Een hulpstoomwerktuig werd opgesteld in de zuidelijke windmolen. In 1943 werd een elektrisch schroefpompgemaal gebouwd. In 1951 werd de Zuidmolen, die tien jaar daarvoor door weersomstandigheden ontweekt en beschadigd was geraakt, afgebroken.

¹ Uit Aardrijkskundig woordenboek, 1845, beschrijving van de toen aanwezige molens in de polder: 'Zij is verdeeld in twee afdelingen, als : Giessen-Oude-Bovenkerk, die het overtollige water door éénen molen in den Boezem van den Overwaard afzet, en Giessendam-en-Giessen-Oude-Benedenkerk, met drie watermolens in de Graafstroom of den Boezem van den Nederwaard uitmalende, behalve nog éénen watermolen staande aan den Tiendweg, onder Giessendam, en daarom gewoonlijk de Tiend wegsche-molen genoemd, die het water van het Binnentiendwegsche land op het Buitentiendwegsche of het Middelblok maalt, waarvan het vervolgens, door de drie bovenvermelde molens, in den

De Tiendwegse molen heeft tot 1965 het voorste gedeelte van de polder Giessen Oudebenedenkerk bemalen, maar werd vanaf dat jaar door een elektrisch aangedreven vijzelgemaal vervangen.

Afb. 1 Giessendamse Tiendweg

Boezem van den Nederwaard wordt gebracht. Iedere afdeling heeft een afzonderlijk polderbestuur, doch welke, vereenigd, het polderbestuur van Giessen uitmaken, en dat bestaat uit de Polderschouten van Giessen-Oudekerk en van Giessendam en zeven Heemraden, zoodanig, dat deze Schouten, ieder op hunne beurt, voorzitten, en de Secretarissen hunne ambtsverrigtingen waarnemen. De inrigting van dit bestuur is reeds bepaald en geregeld bij de scheiding der heerlijkheden Giessen Oudekerk en Giessendam, tusschen Otto van Arkel en Willem van Brederode, in 1382.'

III.2 Zakelijke gegevens

Naam object:	Tiendwegse molen
Adres object:	Giessendamse Tiendweg 1 3373 AV Hardinxveld-Giessendam
Gemeente:	Hardinxveld-Giessendam
Coördinaten:	117314 – 428194
Kadastrale gegevens:	gemeente: Hardinxveld-Giessendam Sectie: G Perceel: 4673
Rijksmonument:	monumentnummer: 20264
Naam object:	Tiendwegse molen
Status:	beschermd
Aanwijzingsbesluit:	inschrijving register: 31 oktober 1967
Redengevende omschr:	Wipwatermolen. Midden in de polder Giessen-Oudebenedenkerk, ca. 1 km ten noorden van de Giessen, een wipwatermolen, in 1906 uit Noordeloos hierheen overgeplaatst.
Beschermd gezicht:	NVT
Molenaar:	Frans Klijn

III.3 De Tiendwegse molen

III.3.1 Oprichting van de Tiendwegse molen

De voorganger van de huidige Tiendwegse molen was evenals de huidige molen een wipmolen (zie afb. 2). Deze werd ten gevolge van een schoorsteenbrand op 8 december 1906 geheel verwoest. De brandspuit die onderweg was om de brand te blussen, belandde in een greppel en kwam te laat om nog iets uit te kunnen richten.

Afb. 2 Kadastrale minuut, gemeente Giessendam, Sectie A, Blad 1 (detail)

De huidige wipmolen werd overgenomen van de polder Groote Waard. Het bestuur van deze polder wilde overgaan op stoombemaling waardoor de laatste molen van deze polder – de Grote Molen – buiten bedrijf zou komen te staan. Het bod van 2.000 gulden dat het bestuur van de polder Giessen-Oudebenedenkerk deed op de molen werd aanvaard en de Grote Molen verhuisde naar de huidige plek.

Deze operatie werd uitgevoerd door molenmaker Pellikaan uit Gorinchem voor een som van 5.200 gulden. De Grote Molen werd gedemonteerd en de onderdelen werden met een dekschuit over de Giessen naar Giessendam getransporteerd. Vanaf de aanmeerplek werd over 1.100 meter een smalspoor aangelegd om de onderdelen met een locomotief met wagons van de Giessen naar de molenwerf over te brengen.

In 1963 werd een elektrisch aangedreven vijzelgemaal geplaatst om het deel Binnen Tiendweg van de polder Giessen-Oudebenedenkerk te bemalen. Om

plaatsing mogelijk te maken, werd een kruipaal verwijderd. In de periode van 1963 tot 1967 werd er alleen nog op de zaterdagen met de molen gedraaid. In 1985 werd het gemaal enkele tientallen meters verplaatst naar het westen en is de kruipaal weer aangebracht.

Tot 1967 werd nog met de molen gedraaid. Vanaf dat jaar tot 1985 stond de molen stil en werd deze mondjesmaat onderhouden. Zo werden in 1974 de borstnaald en de baardplanken vervangen.

In juni 1985 werd een start gemaakt met de restauratie van de molen. Het werk werd uitgevoerd door molenmaker Van Gelder uit Arkel (en onderaannemer J. de Bruijn uit Streefkerk). Het wiekenkruis, de trap met hangbomen en staartbalk werden vervangen, alsook twee daklijsten, een steenlijst, de busbalk, de penbalk, de wolfsbalk, de achterzomer, de vorstnaald, drie kapspanten, de achtervelgen van het bovenwiel en de schoepen van het scheprad. Het riet van de ondertoren werd opgestopt en het buitentoilet werd hersteld. Het aangebouwde klompenhok en de nabij de molen staande schuur werden vernieuwd. De metselwerk van de krimpuren en de waterlopen werden eveneens hersteld. De restauratiecampagne was in de loop van 1986 afgerond en de molen werd op 11 september van dat jaar weer officieel in bedrijf gesteld.

III.3.2 De molenaars

Teunis de Lange

? – tot 1871

De enige Teunis de Lange in Giessendam in bovengenoemde periode wordt op 11 april 1851 in Giessendam geboren als zoon van Pieter de Lange en Annigje Kooij. Hij huwt in 1873 te Giessendam met Lijntje van der Stel. Zij is in Hardinxveld geboren op 21 juni 1854 als dochter van Johannes van der Stelt en Jannigje Nieuwpoort. Het echtpaar krijgt ten minste vijf kinderen, waarvan er twee op jonge leeftijd komen te overlijden. Als deze Teunis huwt, heeft hij echter de molen al verlaten.

Jan van der Heyden

mei 1871 – ?

De enige Jan van der Heijden in die periode in Giessendam is omstreeks 1829 geboren als zoon van Bastiaan van der Heijden en Maria Oskam. Hij huwt met Pietertje de Rooij. Zij is omstreeks 1822 geboren als dochter van Tijs de Rooij en Jannigje Versluis. Het echtpaar krijgt ten minste drie kinderen die allen vóór 1871 worden geboren. Pietertje de Rooij overlijdt in Giessendam op 26 november 1895 en Jan van der Heijden op 16 juni 1909, eveneens in Giessendam.

Leen ?

? – 1892

Deze molenaar is overleden op de molen.

Arie Korevaar

1892 – 1 november 1910

Arie Korevaar werd op 10 april 1864 te Bleskensgraaf en Hofwegen geboren als zoon van Cornelis Korevaar en Eijgje Labee. Hij huwde op 30 januari 1891 te Noordeloos met Dirkje Rietveld. Zij werd op 17 februari 1856 te Noordeloos geboren als dochter van Dirk Rietveld en Martina de Kooning. Op 1 november 1910 verruilde Arie Korevaar de Tiendwegse molen voor de Spindersmolen in Hardinxveld. Dirkje overleed op 16 januari 1921 te Hardinxveld. De Spindersmolen werd in 1924 buiten gebruik gesteld. Arie Korevaar overleed het jaar daarop, op 17 maart in Hardinxveld.

Frans Vogel

1 november 1910 – 1958

Frans Vogel kwam uit een molenaarsgeslacht. Hij werd omstreeks 24 maart 1885 geboren te Giessen-Nieuwkerk als zoon van Jan Vogel en Neeltje de Kreij. Zijn vader en grootvader waren molenaar, respectievelijk op de Muisbroekse molen en de Doetse molen (beide molens in Giessen-Nieuwkerk). Frans huwde op 6 augustus 1910 te Giessendam met Geertrui Konijnenburg. Zij werd geboren op 11 september 1886 te Giessendam als dochter van Willem Konijnenburg en Ariaantje Versluis. Het echtpaar kreeg vier kinderen.

Als Jan Vogel veertig jaar in dienst is, verschijnt er een interview met hem in het Zondagsblad.² In het artikel vertelt hij onder meer dat zijn jaarwedde in 1910 90 gulden bedroeg. Dat was hoger dan de jaarwedde die zijn vader ontving als molenaar. Deze ontving 70 gulden per jaar. Hoewel de jaarwedde in de loop der jaren wel steeg, moest Jan Vogel bijverdienen om met zijn gezin rond te komen. Welke werkzaamheden hij naast zijn werkzaamheden op de molen ontplooid, wordt in het artikel niet benoemd. Frans Vogel overleed op 8 augustus 1964. Zijn vrouw Geertrui overleed op 25 mei 1971.

Afb. 3 Frans Vogel in 1950

² Bron: Het Zondagsblad, 16 september 1950

*H. van der Giessen*³

1958 – 1962

Toen Frans Vogel in 1958 stopte, heeft H. van der Giessen zijn taak overgenomen. Van der Giessen was werkzaam als molenmaker bij firma De Gelder en draaide vanaf 1963 in hoofdzaak op de zaterdagen tot de molen in 1967 definitief werd stilgezet (zie hieronder). Van der Giessen was uit hoofde van zijn functie bij molenmaker De Gelder betrokken bij de restauratie van de Tiendwegse molen in 1985-1986.

Frans Vogel

1962 – 1963

Zie hierboven.

H. van der Giessen

1963 – 1967

Zie hierboven.

W. van Iersel

1988 – ?

Nog geen informatie voorhanden.

*Jaap Hooghwerff*⁴

2002 – augustus 2019

Jaap Hooghwerff bewoonde vanaf 2002 tot 2019 de molen, vanaf 2012 samen met zijn vrouw Arna. Voor Jaap Hooghwerff op de molen kwam wonen, was hij vanaf 1999 bij de molen betrokken. Het echtpaar verhuisde in 2019 naar Almkerk.

*Frans Klijn*⁵

april 2020 – heden

Frans Klijn kwam in april 2020 – samen met zijn vrouw Inge – op de Tiendwegse molen.

III.4 Het molenerf van de Tiendwegse molen

De vroegste plattegrond van het molenerf die gedetailleerd en betrouwbaar is, is die van de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (zie afb. 2). De percelen die in handen zijn van de polder Giessendam – Giessen-Oudebenedenkerk zijn, blijkens de bij de kaart behorende Onafhankelijke Aanwijzende Tafels, het perceel met daarop de watermolen en bijbehorend erf (perceel nummer 813), alsook de Tiendweg en de flankerende wateringen (de percelen 812, 1813, 1813-bis, 814 en 815) en de haaks daarop staande Vliet (perceel nummer 786) en de Broekwetering (perceel nummer 785). Op het molenerf is alleen de vierkante plattegrond van de wipmolen ingetekend. Dit betreft de afgebrande voorganger van de huidige molen. Als er al bijgebouwen, zoals een schuur, op het erf aanwezig waren, zijn deze niet weergegeven. Het Tiendwegperceel was in gebruik als Bosch Hakhout.

Afb. 4 Het molenerf en omgeving tijdens de Watersnoodramp van 1953

³ Bron: Mededelingenblad Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam, 7de jaargang nummer 2 (september 1985), p. 90

⁴ Bron: Het Kompas Hardinxveld-Giessendam, 17 juli 2019

⁵ Algemeen Dagblad, 26 juni 2020

De vroegste afbeeldingen die we hebben kunnen traceren, zijn foto's uit 1949 en een luchtfoto die ten tijde van de Watersnoodramp van 1953 is genomen (zie afb. 4 en 5). Hoewel het erf in 1953 zelf onder water staat, is wel goed waarneembaar dat er in ieder geval twee andere opstallen op het erf aanwezig waren.

Westelijk van de molen (op de voorgrond) staat een bijgebouw. Op de foto uit 1949 en de jaren '60 van de 20ste eeuw wordt duidelijk dat dit een 1-laags gebouw op rechthoekige plattegrond is dat wordt gedekt door een met Hollandse pannen gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de Tiendweg. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in kruisverband. Op de plekken waar de balken van de zoldervloer aan het metselwerk van de zijgevels worden gehecht, zijn per zijde vier staafankers zichtbaar. De nok is voorzien van nokvorsten. Onder de dakvlakken zijn geen goten aangebracht. De westelijke gevel is blind. In de jaren '40-'50 van de 20ste eeuw stond tegen deze gevel een op rechthoekige grondslag opgetrokken houten aanbouw. In de zuidelijke gevel van de aanbouw bevond zich een liggend venster. In de overige gevels van het bakstenen gebouw bevinden zich gevelopeningen. In de zuidelijke gevel (zijgevel) is centraal een gietijzeren stalvenster geplaatst met rechts daarvan een opgeklampte houten deur. Het metselwerk rechts naast de deur is na 1949 wit geschilderd. In de noordelijke gevel (zijgevel) bevindt zich centraal een deur met ter weerszijde twee kleine venstertjes. In de oostelijke gevel (kopgevel) zat in de top van de gevel mogelijk een luik of venster. Op de beschikbare foto (1985) is deze gevelopening dichtgezet met een houten plaat.

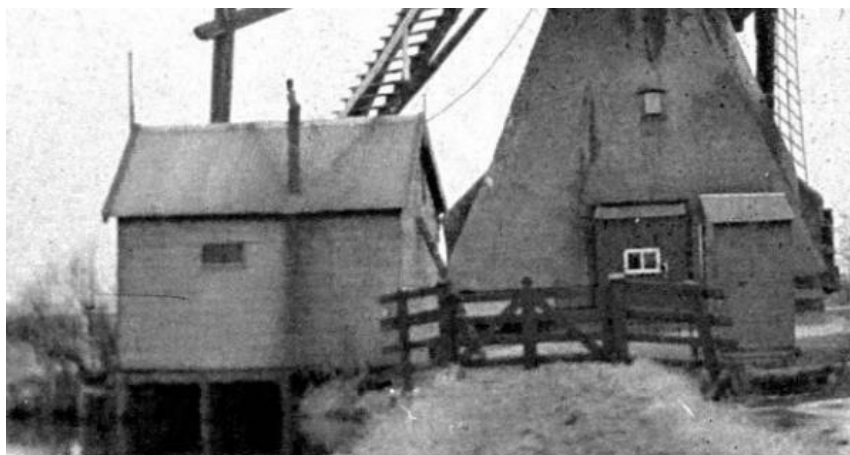
Afb. 5 Het molenerf gezien vanuit het zuiden, 1949

Afb. 6 Het molenerf vanuit het noordwesten, 1969

Aan de noordzijde van het bijgebouw bevond zich mogelijk een moestuintje. Op een foto uit 1969 zijn rieten matten zichtbaar die aan een constructie zijn bevestigd van houten palen die onderling door dwarslatten met elkaar zijn verbonden. Dit gebouw is tijdens de restauratie van 1985 vervangen door een gepotdekselde schuur onder zadeldak. Dit type schuur is in de regio veelvuldig toegepast op het moment dat er schuren bij molens (al dan niet ter vervanging van een bestaande schuur) werden gebouwd.

Aan de andere zijde van het erf (op de achtergrond) bevond zich een tweede bijgebouw bij de toegang tot het erf aan zuidelijke kant (zie ook afb. 7). Dit bijgebouw was eveneens een 1-laags op rechthoekige plattegrond opgetrokken gebouw, voorzien van een met riet gedekt zadeldak. De uiteinden van de dakvlakken zijn voorzien van windveren. Het gebouw rustte (deels) op een houten constructie die in de watering van de Tiendweg stond. De gevels waren mogelijk opgetrokken uit gepotdekselde delen die aan de buitenzijde van rieten matten zijn voorzien. De toegang bevond zich in de westelijke op de molen georiënteerde gevel (zijgevel). Rechts van de toegang bevond zich een liggend venster. Ook de zuidelijke gevel (topgevel) heeft een venster. In de oostelijke gevel (zijgevel) was, even uit het midden, een klein liggend venster aangebracht en in de noordelijke gevel (topgevel) zit in de top van de gevel nog een venster of luik.

Afb. 7 Het molenerf vanuit het westen, omstreeks 1950

Een derde opstal gaat op de foto uit 1953 schuil achter de molen. Dit betreft een in baksteen opgetrokken gemak. Het buitentoilet is op de afbeelding uit 1950 (afb. 7) beter te zien. Het heeft een rechthoekige plattegrond en staat onder een lessenaarsdak. In de hoge voorgevel bevindt zich een donkergekleurde houten deur in een wit kozijn. De gevel is georiënteerd op de molen. In de linker zijgevel bevond zich een klein venster. Dit gebouwde element is de enige historische opstal die nu nog op het erf aanwezig is (naast

de molen). Het gemak werd tijdens de restauratie van 1986 hersteld (zie afb. 8).

Afb. 8 Het gemak, foto 2021

III.4.2 Bijzonderheden/aandachtspunten/aanbeveling

Het molenerf van de Tienwegse molen heeft de historische omvang en vorm behouden. Het erf had en heeft een beperkte omvang en maakt onderdeel uit van de oost-west georiënteerde Tiendweg. Deze op een veenkade aangelegde weg stamt naar alle waarschijnlijkheid uit de periode 1100 tot 1500 en is een karakteristiek element van de waarden (Lopikerwaard, Krimpenerwaard, Alblasserwaard) en de Vijfheerenlanden. Het pad was en is openbaar toegankelijk. Men moet dus over het molenerf lopen om van oost naar west of vice versa te komen. Op oude foto's zijn aan de zuidelijke zijde van de molen veiligheidshekken zichtbaar en gezien het feit dat men aan deze zijde de molen moest passeren om over de Tiendweg te wandelen, is het aannemelijk dat een dergelijke voorziening altijd al deel uitmaakte van het erf. Op de historische foto's is eveneens te zien dat men witgeschilderde hekken langs de watering had geplaatst om te voorkomen dat passanten te water raakten. Het witgeschilderde deel van het metselwerk van het bakstenen bijgebouw zal waarschijnlijk ook te maken hebben gehad met de veiligheid van passanten.

Van de oorspronkelijke opstallen, resteert alleen het op de toegang tot de molen georiënteerde gemak bij de oostelijke toegang van het erf. In de molen was en is een woning van bescheiden omvang in de ondertoren aanwezig. De inrichting van het erf was verder eenvoudig en functioneel. Het oppervlakte van de verharding (grind) van het erf is tegenwoordig mogelijk wat groter dan het van oorsprong is geweest. Op historische foto's zien we dat in aansluiting op de sprenkelstraat gras aanwezig was.

Er bevindt zich geen hoog opgaande beplanting op het molenerf, behoudens 1 lage boom achter de schuur aan de westzijde en enkele borders met 1-jarige planten.

Afb. 9 Achterzijde molenerf met boom

Afb. 10 Het pad aan de zuidzijde van het molenerf

III.5 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
AFSCHIEDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen	Aanwezig	Het pad van de Tiendweg loopt over het zuidelijke deel van de eerste zone van het molenerf. Op de grens van het erf staan aan de westelijk en oostelijke zijde houten hekken. Voor zover op historische foto's te zien, komen deze hekken al in de loop van de 20ste eeuw voor. De hekken zijn zwart gekleurd en bestaan uit hekpalen of staanders op regelmatige afstand waaraan twee regels zijn bevestigd. Langs het pad stond – in ieder geval in 1949 tot in de jaren '60 van de 20ste eeuw aan de zijde van de watering een eenvoudig hek van staanders met op twee niveaus horizontalen. Dit hek was aanvankelijk van hout en wit geschilderd en later van niet geschilderd metaal.	
Zone 2			
Afzet- en veiligheidshekken	Aanwezig	Op de foto van het erf tijdens de Watersnoodramp uit 1953 zien we aan de noordzijde van het erf licht geschilderde paaltjes met een ketting ertussen. Aan de noordelijke zijde en aan de zuidelijke zijde van het erf – daar waar het Tiendwegpad over het erf loopt – zien we op foto's uit de jaren '60 van de 20ste eeuw eenvoudige metalen paaltjes waar op twee niveaus metalen ketting zijn gehangen	

		ter afscherming van de tweede zone zodat de veiligheid van passanten wordt gewaarborgd.	
Waterloophekken	Aanwezig	Het voor- en achterwaterloophek hebben dezelfde uitvoering: vier hekpalen met een in het midden geplaatste regel en een leuning of afdekbalk die op de palen is bevestigd.	

Afb. 11 Waterloophek en oeverbeschoeiing aan de zuidzijde

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De molenaarswoning bevindt zich in de ondertoren van de molen.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Aanwezig	Ten westen van de molen staat op de plek van een in baksteen opgetrokken voorganger een gepotdekselde 1-laags schuur onder de een met pannen gedekt zadeldak. De schuur dateert uit 1985-1986. Dit type schuur is karakteristiek voor de streek en treft men vaak aan op molenerven waar in recente tijd schuren zijn opgetrokken (al dan niet ter vervanging van bestaande schuren). De schuur heeft aan de noordzijde een forse aanbouw die na 1985-1986 is gerealiseerd en fungeert als een zomer- dan wel tuinhuisje. De gevels zijn eveneens gepotdekseld. In de noordelijke gevel is een glaspui met twee in het midden geplaatste openslaande deuren aangebracht. De ingang bevindt zich in de zuidgevel. Achter de hierboven genoemde schuur is recent een tweede houten, zwart geschilderde schuur gebouwd onder een met bitumen (?) gedekt, flauw hellend lessenaarsdak. In de oostgevel bevindt zich een grote, groen geschilderde dubbele deur, met rechts daarvan een groene toegangsdeur.	De schuur is cultuurhistorische van indifferente waarde. Zonder de uitbouw zou de schuur qua hoofdvorm en materialisatie nog passend te noemen zijn. Echter, de aanbouw verstoort het beeld van een traditionele gepotdekselde houten schuur met pannen zadeldak.
Bakhuis	NVT		
Stookhok	NVT		
Gemak	Aanwezig	Het gemak is op rechthoekige grondslag opgetrokken in baksteen in halfsteens verband en staat onder een lessenaarsdak dat is gedekt met bitumen. De hoge voorgevel waarin de toegangsdeur is opgenomen, is georiënteerd op de toegang van de molen. In de linker zijgevel bevindt zich een	Het gemak vertegenwoordigt een hoge cultuurhistorische waarde aangezien het voldoet aan de typologie van een gemak op een molenerf en dateert naar alle

		klein venster met tuimelraam. De vormgeving is karakteristiek voor gemakken die men op molenerven aantreft. Dat het gemak in baksteen is opgetrokken heeft mogelijk te maken met de brand die de oorspronkelijke Tiendwegse molen in de as heeft gelegd. Ook het andere bijgebouw aan de westelijke kant van de molen was in baksteen opgetrokken. Naar alle waarschijnlijkheid dateert het gemak uit 1906-1907 en is het gebouwd toen men de molen uit Noordeloos hier plaatste. Het gemak is in 1986 gerestaureerd.	waarschijnlijkheid uit de tijd dat de huidige molen op deze plek is geplaatst.
Dierenverblijven	NVT		
Hooiberg	NVT		
Roedenloods	NVT		

Afb. 12 Schuur met uitbreiding aan de noordzijde

Afb. 13 Recente Schuur aan de achterzijde (west) van het erf.

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen	Aanwezig	Voor zover op historische foto's waarneembaar, is de tweede zone van het molenerf vanaf in ieder geval vanaf 1949 voorzien geweest van grind. In de eerste zone bevindt zich gras. In het verleden was het oppervlakte gras iets groter dan heden ten dage.	
Paden op het erf	Aanwezig	Het pad van de Tiendweg loopt over het zuidelijke deel van het molenerf.	De Tiendweg is een eeuwenoude structuur en van hoge cultuurhistorische waarde. De situatie dat het pad over het zuidelijke deel van het molenerf loopt, is waarschijnlijk sinds de plaatsing van de eerste molen op deze plek een gegeven en wordt hoog gewaardeerd.
Paden over kaden	Aanwezig	Er loopt een pad over de Tiendweg. Ter weerszijden van het pad is hakhout (voornamelijk knotwilgen) aangeplant. Op de kadastrale minuut van begin 19 ^{de} eeuw werd het gebruik van de kade benoemd als perceel Bosch Hakhout.	De Tiendweg is een eeuwenoude structuur en van hoge cultuurhistorische waarde. De situatie dat het pad over het zuidelijke deel van het molenerf loopt, is waarschijnlijk sinds de plaatsing van de eerste molen op deze plek een gegeven en wordt hoog gewaardeerd.
Paden door de polder	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	Niet meer aanwezig	Bij de brug over de watering aan de zuidoostelijke zijde van het erf, was een boenstoep tegenover de zuidelijke toegangsdeur van de molen. Deze is bij een recente oeververbetering verwijderd.	
Waterput of –pomp	Aanwezig	Op historische afbeeldingen zien we een betonnen putdeksel (in twee delen?) die er tijdens de verkenning in 2021 nog steeds is.	
Waslijn	Niet meer aanwezig	Op een foto uit 1965-1970 zien we een T-vormige waslijn nabij de naar de molen toegekeerde topgevel van het bijgebouw. Mogelijk was de waslijn van metaal. Bij de verkenning in 2021 zijn geen waslijnen waargenomen.	
Speel- en Industriemolens	Niet meer aanwezig	Op een aantal foto's uit 2011 zijn speelmolens te zien die zijn geplaatst aan de noordoostelijke zijde van het erf. Het betreft een Paltrokmolen en een standerdmolen. Deze zijn anno 2021 niet meer aanwezig.	
Spinnetjes of spintjes	Niet meer aanwezig	Op de in 1986 opgetrokken gepotdekselde schuur is op de nok van het dak een spinnetje geplaatst. Deze zijn anno 2021 niet meer aanwezig, maar aan de nokuiteinden is wel een eenvoudige makelaar geplaatst.	
Visserij elementen	NVT	Tussen beide schuren is in de jaren negentig (?) een aanlegvlonder geconstrueerd (recreatief gebruik)	

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes	NVT	Niet waargenomen tijdens verkenning	
Natuurlijke oevers	NVT	De oevers van het molenerf zijn niet natuurlijk. Aan de zuidzijde zijn aan weerszijde van de waterloop stalen damwanden aangebracht en aan de noordzijde is een lage houten beschoeiing aangebracht.	
Boomgaard / fruitbomen			
Moestuin / klein fruit	Niet (meer) aanwezig	Aan de noordelijke zijde van het in baksteen opgetrokken bijgebouw was mogelijk een moestuin gecreëerd afgaande op een foto uit 1969. Rieten matten boden de moestuin enige bescherming tegen wind en koude.	
Lijnvormige beplanting	Niet meer aanwezig	Op foto's uit 2011 zien binnen de erfgrans aan de oostelijke zijde buxushaagjes verschijnen. Deze zijn tijdens de verkenning in 2021 niet meer waargenomen.	
Knotbomen/hakhout	Aanwezig	Ter weerszijden van het pad over de Tiendweg staan op enige afstand van elkaar knotwilgen.	
Siertuin	NVT		
Zichtlijnen	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	Aanwezig	Bij de ingang van het erf staat rechts een groene metalen (elektriciteits)kastje.	
Putdeksel	Aanwezig	Er ligt een betonnen (put)deksel aan de zuidzijde van het erf.	
Bovengrondse gastank	NVT		

Afb. 14 Vanaf de ingang, zicht op zuidzijde van het molenerf met o.a. elctriciteitskast links.

Afb. 15 Putdeksel

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik			
Streekeigenheid			
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering/advies
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland	Niet bekend		
Vissen	Niet bekend		
Riet snijden	Niet bekend		
Daglonerswerk	Niet bekend		
Extra werk waterschap	Niet bekend		
Tuinder	Niet bekend		
Turf steken	Niet bekend		
Klompen maken	Niet bekend		
Mollen vangen	Niet bekend		
Veehouder	Niet bekend		

Literatuur en bronnen

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het volgende bronmateriaal

Bicker Caarten, A., *Middeleeuwse watermolens in Hollands polderland. 1407/'08 – rondom 1500*, Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer 1990

Gerritsen, D. [et al], *Het molenerf van de Zuid-Hollandse poldermolen. Geschiedenis, beschrijving en tips voor (her)inrichting*, Erfgoedhuis Zuid-Holland, Delft 2019

Groningen, C.L. van [red.], *De Alblasserwaard*, Waanders Uitgevers, Zwolle / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1992

www.allemolens.nl

www.bagviewer.kadaster.nl

www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

www.molendatabase.nl

www.molendatabase.org

www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl

www.ruimtelijkeplannen.nl

www.topotijdreis.nl

Fotoverantwoording

De Hollandsche Molen: 4, 5, 7

Het Zondagsblad (16 sept. 1950): 3

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: 2, 6

Colofon

Fotografie (tenzij anders vermeld):

Marc Laman

Tekst

Debby Davidse, Onno Helleman, Marc Laman

Redactie:

Onno Helleman, Ellen Steendam

© Erfgoedhuis Zuid-Holland

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland.

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND